

Egy feledésre ítélt székely tudós

Jancsó Antal

Örvendtes hogy Székelyföldről, a székelyekről és tágabban az Erdélyben élő testvéreinkről egyre több szó esik. Ahogy sokan mások, úgy a Jancsó Alapítvány képviselői is úgy ítélik meg, az egész társadalom számára hasznos lenne, ha még több figyelmet kapna ez az idegenbe szakadt országrész, az ott élő emberek, az onnan származó kulturális örökségünk. Az elmúlt évszázadokban mondhatni megszokott volt, hogy Erdély a szó eredeti és nemes értelmében igazi polihisztorokat adott hazánkknak. Ilyen tudós volt Kőrösi Csoma Sándor, Brassai Sámuel vagy Kós Károly. Az utolsó erdélyi polihisztorok egyike dr. Jancsó Benedek, akiről most az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet Pedagógiai Könyvtár és Múzeuma patinás dísztermében emlékezünk, a tudós életművéhez méltón, a tudomány és a szakpolitika kiemelkedő reprezentánsainak közreműködésével.

Jancsó Benedek Székelyföldről származott. Háromszéki szülőhelyéről azért is aktuális most beszélünk, mert éppen a minap szólította fel Kovászna megye román nemzetiségű prefektusa a színmagyar Gelence polgármesterét, másik nyolc településhez hasonlóan, hogy egy héten belül távolítsák el a székely zászlót az önkormányzat épületéről. A Cseh József polgármester úr által vezetett település a többiekkel együtt ellenszegül ennek az utasításnak.

Alapítványunk önzetlenül dolgozik azon, hogy a közfigyelmet e jeles tudósra irányítsa, ezért 2011-ben könyvet adtunk ki *Jancsó Benedek emlékezete* címen, amelynek ajánlója volt dr. Kövér László, Szócs Géza, Izsák Balázs és e mostani jeles esemény előadója, dr. Hoffmann Rózsa államtitkár asszony (könyvünk szerzői mások mellett Egyed Ákos, Jáki László, Raffay Ernő, Sas Péter, Takaró Mihály és Tökés László voltak).

Jancsó egész életműve példaértékűen tiszta, és egyben elkötelezettséget mutat mind a magyar, mind az egyetemes emberi értékek vonatkozásában. Elismerően nyilatkozott erről a Jancsó Alapítvány képviselőinek egy alkalommal Németh Zsolt úr, külügyminisztériumi államtitkár is: *„Teljes mértékben osztom Elnök úr véleményét, miszerint Jancsó Benedek életműve és történetírói munkássága kiválóan alkalmas a Kárpát-medencei magyarság lelki-szellemi megerősítésére. Életművének megismerése, széles körben való terjesztése közös érdekünk. Megítélésem szerint Jancsó Benedek emlékezete tartalmas, színvonalas mű...„*

A mai könyvbemutatónk tárgya a Jancsó Benedek pedagógusi életpályájára és neveléstudományi munkásságára összpontosító, 2012-ben kiadott második könyvünk. Ezt a kötetet az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet vezetőjének (a mai nyitóelőadást megtartó) dr. Kaposi József főigazgató úrnak a hozzájárulásával az OFI-OPKM *Tudós tanárok – Tanár tudósok* sorozatának 37. köteteként jelentettük meg, Jancsó Benedek címen, a sorozat szerkesztőjének (a kötet írójának) Jáki László tanár úrnak áldozatos munkájaként. A kiadáshoz szükséges forrást alapítványunk magánadományokból biztosította. Büszkék vagyunk, hogy egy ilyen rangos intézmény partnerei és egy ilyen magas szakmai színvonalú sorozat részesei lehettünk.

Az elfeledésre ítélt székely tudós köztudatba hozásáért Raffay Ernő és Jáki László professzor urak egyaránt nagyon sokat tettek, hiszen ennek érdekében cikkeket, tanulmányokat, könyvet írtak, és rendszeresen előadásokat is tartanak e tárgyban. Jáki László tanár úrnak külön is hálás lehet a szakmai közvélemény, hiszen a *Tudós tanárok – Tanár tudósok* és a *Mester és tanítványok* sorozatok létrehozásával nagyon jelentős neveléstörténeti munkát végzett. A félszáz kiadványt számláló két sorozat egy-egy kiemelkedő személy vagy csoport tanári munkásságát, illetve emellett végzett tudományos tevékenységét mutatja be. Például Antall József tanár, muzeológus, néhai miniszterelnök, Jedlik Ányos fizikus, piarista tanár, Németh László író, középiskolai tanár, Hegedüs Géza irodalmár, főiskolai tanár, Öveges József fizikus, piarista tanár életművét ismerheti meg az olvasó. A legutolsó kötet a „TF esték” szervezőjének, a sportember, edző, egyetemi tanár dr. Schulek Ágostonnak állít emléket, de folyamatban van a következő, 51. kötet is.

Jancsó Benedekről és életművének aktualitásáról szeretnék még pár gondolatot megosztani. Ez a tudósi életmű rendkívül gazdag, és több tudományterületre kiterjedő. Az életmű termései nagyon sok vonatkozásban ma is időszerűek, és tudományos szempontból is értékelhetőek. Erről meggyőzhetek minket az államtitkár asszony és a főigazgató úr előadásában elhangzottak, de az utánam következő előadások is ennek az állításnak az igazát fogják bizonyítani. A mai alkalom a kiváló pedagógusról szól elsősorban, akinek nevéhez fűződik két nagy jelentőségű pedagógiai munka; az egyik a középiskolai reform, a másik az iskolán kívüli képzés magyarországi kidolgozása és bevezetése. Szó esik majd a történezműről, a román kérdés kiváló kutatójáról, én azonban inkább a közéleti személyiségről, a hazáját féltő, azért a szellem eszközeivel küzdő székely tudósról osztanék meg egy ma is aktuális és megfontolandó gondolatot.

Miért aktuális Jancsó Benedek most? Egy híres tudóstól kívánok idézni, aki 1931-ben fogalmazta meg ezeket a gondolatokat. Dr. Kolosváry Bálint egyetemi tanárról van szó, aki amellett, hogy igen elismert jogtudós volt, az Erdélyi Férfiak Egyesületének (EFE) ügyvezető elnöki tisztét is betöltötte. Ő is egyike volt annak az egy híján hetven tudósnek, akik az EFE Jancsó Benedek Társaságát alkották. Ez a tudósokból álló társaság az EFE kulturális szakosztályából alakult,

és kisebbségtudományi, valamint nemzetiségi kérdésekkel foglalkozott. A tudós társaság könyvsorozatot is indított, melynek első kötete az Asztalos Miklós által szerkesztett *Jancsó Benedek emlékkönyv* volt. Ebben 23 kutató tanulmánya olvasható (ez a könyv 1931-ben jelent meg). Kolosváry tehát a következőket jegyezte meg Jancsóval kapcsolatban: *„Élete minden munkájából refrainszerűen szól hozzánk egy nagy gondolat. Ugyanaz, melyre Turán legnagyobb bölcse Kung-fucse tanította az ő azóta sok ezredévet átélt nagy nemzetét. A fegyvereitől megfosztott nemzet nem vész el, a kenyereitől megfosztott nemzet sem vész el – hanem pusztá kezekkel, éhségtől gyötörve is kiállja a legegénylőtlenebb harcot. De elpusztul és elvész az a nemzet, melynek fiaiból kiveszett a bizalom.”*

A határon túliak magyar állampolgársága, a Székelyföld autonómiájának kérdése vagy éppen most a székely zászló kitűzésének a kérdése (de lehetne az oktatás területén a most folyó nagy átalakítását is említeni) és az, hogy ezekben a kérdésekben nem tudunk egységesen magyar érdekű álláspontot elfogadni, képviselni, sőt érvényesíteni; mind azt jelzik, hogy a magyarságból sajnálatos módon szinte teljesen kiveszett ez a fajta egymás irányában megnyilvánuló bizalom. Az általunk 2011-ben kiadott Jancsó Benedek emlékezete című tanulmánykötethez adott rangos ajánlások egyikében erre a bizalomra is hivatkozik a Magyar Országgyűlés elnöke, és hitet tesz amellett, hogy ez a bizalom újjáépíthető.

A Jancsó Alapítvány azon munkálkodik, hogy a maga szerény eszközeivel segítse ezt a folyamatot, sokan hitet teszünk amellett, hogy ennek a bizalomnak az újjáépítésében Jancsó Benedek eszmeisége a sok más hozzá hasonlóan gondolkodó tudóssal együtt segítségünkre lesz.

Az emlékezés, a köztudatba hozás az elmúlt években megkezdődött, a mai napon elmondható, hogy a nevelés- és oktatástudomány, a pedagógus szakma is megtette Jancsó Benedek irányában azt az első lépést, amit 1945 óta sajnos hiába várt a magyar társadalom. Természetesen jogosan várható el, hogy Jancsó Benedekről az irodalomtörténet és történelemtudomány, továbbá a Magyar Tudományos Akadémia is a tudatos elhallgatás helyett a jelentőségéhez mérten emlékezzék meg. Véleményünk szerint erre a szellemiségre és erre a szellemre a nemzetnek igen nagy szüksége van!

A Jancsó Benedek című könyv bemutatóján elhangzott előadás

Jáki László

Tisztelt Vendégek, Tisztelt Kollégák!

Rövid időn belül két tanulmánykötet is megjelent Jancsó Benedek oktatáspolitikai, pedagógiai nézeteiről. Ezért e helyen mindössze néhány olyan gondolatot szeretnék felvetni, amelyek Jancsó írásaiból ma különösen aktuálisak. Ezek tehát: gondolatai a testi nevelésről, a gyermek megismeréséről, szeretetéről, életkori sajátosságairól, a pedagógiai hivatásról és a középiskolai rendszer átalakításáról.

A mindennapos testnevelés bevezetése idején, amikor vizsgálatok sora bizonyítja a tanulók mozgáshiányát, s annak következményeit, a helytelen táplálkozását, különösen aktuális Jancsó felismerése a *testi nevelés* fontosságáról. Megdöbbenő, hogy több mint száz évvel ezelőtt már azokkal az érvekkel indokolta a testi nevelés előnyeit, melyek ma váltak igazán aktuálissá. Megállapította, hogy *„Soha egyetlen időszakban sem volt az értelmi munka iránt támasztott igény akkora, mint most.”* Felismerte, hogy *„Nincs kilátás, hogy az elsajátítandó ismeret kisebbednék, sőt ellenkezően állíthatjuk, hogy idővel növekedni fog. Nincs más védelmi eszköz, mint lehetővé tenni, hogy az ifjúságnak testileg is megbírja a réáhalmozott ideg és izomemésztő szellemi munkát.”* A tanulók szellemi túlterhelése veszélyekkel jár. Helyesen állapította meg, hogy a mozgás és a játék egyaránt kedélyjavító és teljesítménynövelő. Említi azt is, hogy egy társasági beszélgetés alkalmával Molnár Aladár történész panaszkodik fáradtságáról, s megkérdezi Herman Ottót, miként őrzi meg szellemi frissességét. Herman válasza: *„Kedves Aladár, semmi különös ellenszerem nincs, csak éppen ellenkező életmódot folytatok, mint te [...] Nem ülök mindig az íróasztal mellett, hanem néha odaülök ama másik asztal mellé is, hol jó barátok poharat emelve áldoznak a barátság istenének. Egyszerűen keresem a változatosságot és a jó kedvet.”* Ugyancsak jellemző Jancsóra, hogy a budapesti I. kerületi gimnázium igazgatójaként a szokásoktól eltérően az iskola értesítőjében nem elvont, a tanulóktól és a szülőktől egyaránt távoli tudományos kérdéssről ír, hanem nevelő céllal a játékról, a szabad levegőn való tartózkodás fontosságáról értekezik. *„A nagyszünidő következik – írja –, mozogjatok, játszatok sokat. A szabadban való mozgás és játék meghozza étvágyatokat, megpirosítja arcotokat, visszaadja lelketek rugalmasságát, szívetek jó kedvét.”* Fontosnak tartja az iskolai testnevelést, ugyanakkor a német tornával szemben előnyben részesíti az angol játékoságot.

E témakörben foglalkozik Jancsó az iskolaudvarok fontosságával is. E korban a Bárczi-féle iskolaépítési program előtt vagyunk, a középiskolák jelentős része bérházakban volt elhelyezve, ahol udvarról szó sem lehetett. Jancsó meggyőződése, hogy az óráközi szüneteknek a felfrissülést kell szolgálni, s nem a következő órára való felkészülést. *„Az ifjúság ki is megy*